

ZOHOR

Venované milovaným zohorským predkom,
súčasníkom a ich potomkom

ZOHOR

Text © Obecný úrad Zohor
Photograph © Obecný úrad Zohor
Design © Juraj Zvalo

Vydal: Obecný úrad Zohor, Námestie 1. mája, Zohor

Námet: Martin Macejka

Pavol Vrablec

Redakcia: Marián Kimlička

Mária Mackovičová

Eudmila Zálesňáková

Editoroky: Mária Mackovičová

Anna Prociková

Jazyková redaktorka: Ľubica Štefanovičová

Digitalizácia a retušovanie fotografií: Marián Kimlička

Autori textov: Tomáš Čejka

Oľga Drahošová

Kristián Elschek

Martin Macejka

Dušan Senko

Milan Valachovič

Pavol Vrablec

Andrej Wsól

Mária Zacharová

Andrej Závodný

Grafická úprava a zalomenie: Juraj Zvalo

Tlač: Kníhtlač Gerthofer, Zohor

Rok vydania: 2014

Prvé vydanie

ISBN 978-80-971620-8-5

SLOVO NA ÚVOD

Je veľmi príjemné uvedomiť si, že naša obec Zohor oslavuje krásne jubileum – sedem storočí od prvej písomnej zmienky o svojej existencii. Nás obyvateľov obce hreje dobrý pocit a naplňa radosť, že nie sme včerajší... Nie, nechceme hľadať a sprítomňovať stopy našich predkov, to prináša kniha, ktorú práve otvárate, kniha s jednoznačným a veľavravným názvom Zohor.

Som hrdá, že je táto kniha o našej obci na svete. Sú v nej sústredené základné informácie o živote obyvateľov Zohora, ich práci, tvorivosti, snoch i túžbach, o ich šľachetnosti, pracovitosti, zanietenosti i nepoddajnosti, o ich vernosti tradíciám a zvykom i o ich vytrvalosti vo viere a vernosti Bohu.

V histórii našej obce môžeme lepšie poznávať aj súčasnosť. Nevyrástli sme predsa ako tie poľné kvety na zelenej lúke. Každý tu máme svojich predkov s ich konkrétnymi životmi, s ich príbehmi, radosťami i bolesťami, so smútkami, no predovšetkým s nádejou na lepší zajtrajšok. Svojim predkom sme vďační, že tu žili pred nami, vytvárali hodnoty, zošľachťovali svoje prostredie a podmienky pre lepší život. Aj pre ten náš.

S pokorou a obdivom vnímame svojich robotných roľníckych predkov a vyslovujeme im vďačnosť za ich bytostný vzťah k pôde. Popri vhodných podmienkach to bol práve tento ich vzťah k pôde a práci, že boli široko-ďaleko známi ako chýreční zeleninári. Pýcha Zohora i širšieho okolia Kostol sv. Margity Antiochijskej, ktorý postavili aj z predaja zeleniny, stojí dnes v našej obci ako monument a výrečný svedok ich vzťahu k obci, k Bohu i k sebe navzájom. Pravdaže, aj k nám, ich potomkom.

Pochopiteľne, život Zohorčanov sa nespájal len s pôdou. Živobytie si zabezpečovali aj inou prácou. Prítomná kniha chce byť svedectvom rôznorodého života našich občanov v minulosti dávnejšej i nie celkom dávnej, no aj v súčasnosti. Začítajme sa do nej a spoznávajme život svojej obce, vlastné korene a dvíhajme si hrdosť na dedinu, v ktorej žili naši predkovia a v ktorej dnes žijeme my. V tejto zemi ležia kosti našich dedov a otcov a raz v nej spočinieme aj my. Táto zem nech je pre nás svätá!

Nech Boh žehná Zohoru a jeho obyvateľom dnes i v časoch budúcich!

Úprimne ďakujem autorom knihy, rovnako všetkým, ktorí majú podiel na jej príprave.

JUDr. Eva Michalinová, starostka obce Zohor

Veronika Ort-Mertlová
Zohorská veža

MICHAL CHUDA
ZOHORSKÉ REFLEXIE

Sedím pred domom vo večernom Zohore
a hľadím na kostolnú vežu v pokore.
Niet, vravím, istejšieho miesta na zemi,
možnože každé dieťa toto povie mi.

Cítim, veža ma dvíha k Bohu, hore ťahá ma,
to nie je pre mňa cesta cudzia, neznáma.
Tu, viem, som spustil kotvu, našiel pevninu,
tu nájdem bolesť, ktorú mi tu nesnímu.

Svrčky mi hudú, žabky ma ver' chlácholia,
tu mám svoj domov, tu mám pocit nádvorja,
tu chcem svoj život dožiť v kruhu rodiny.
Môj psík mi daruje svoj pohľad nevinný.

Večer už hustne, veža vrasť do svetla,
pre mňa sa tu už spleť ciest navždy rozplietla.
Veža ma dvíha k Bohu, k mrakom pokoja.
A duša zrazu vie, že nie je nesvoja.

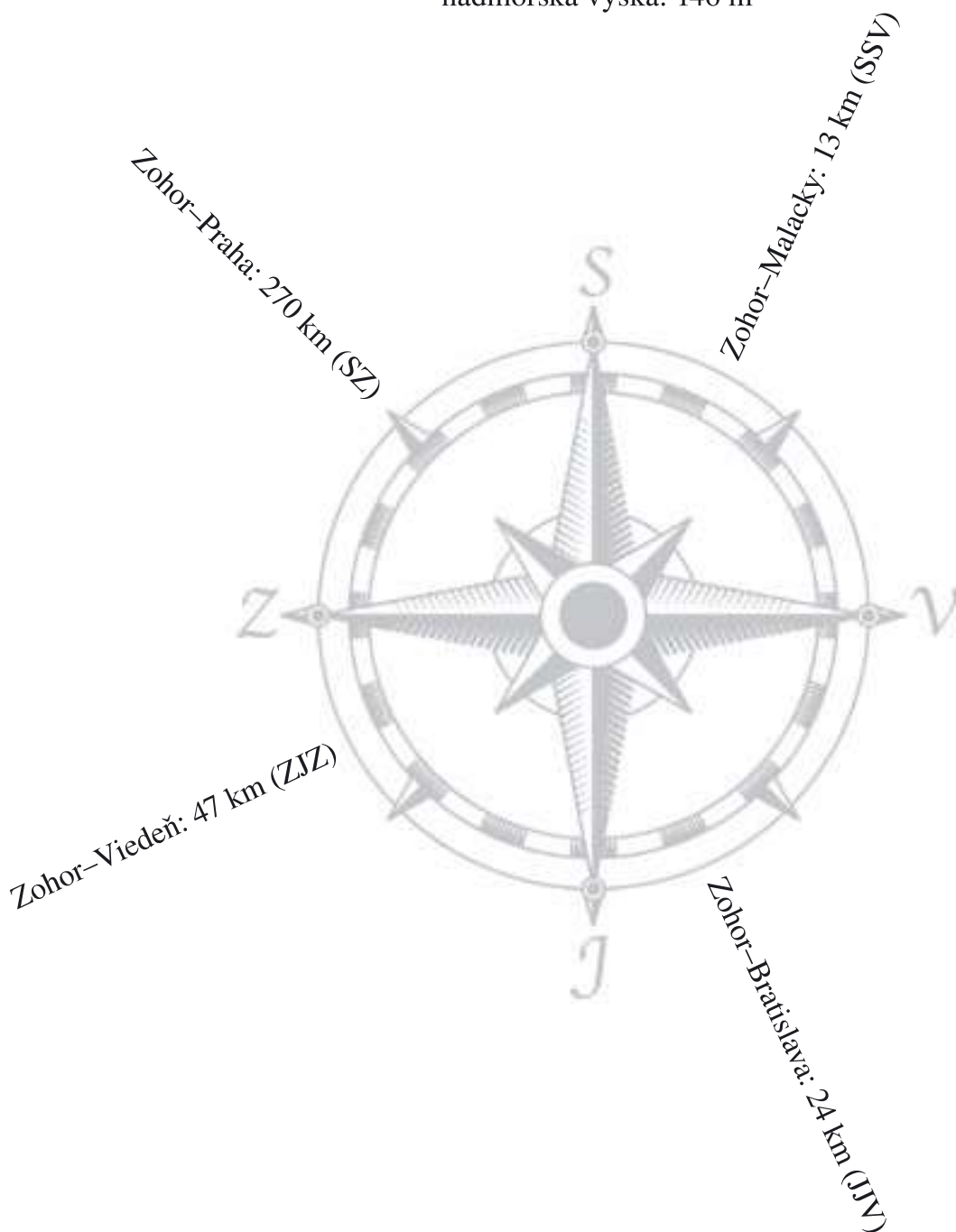
(zo zbierky Som s tebou v slove)

STRED OBCE

geografická šírka: 48,317460 (48° 19' 2,86")

geografická dĺžka: 16,982887 (16° 58' 58,39")

nadmorská výška: 146 m

OBSAH

Geografia (Dušan Senko)	9
Rastlinstvo a živočíšstvo v okolí Zohora (Milan Valachovič, Tomáš Čejka)	11
Osídlenie Zohora od praveku po včasný stredovek (Kristián Elschek)	15
Zohor vo vrcholnom a neskorom stredoveku (Pavol Vrablec)	39
Zohor v druhej polovici 16. storočia (Pavol Vrablec)	51
Zohor v 17. storočí (Pavol Vrablec)	61
Zohor v 18. storočí (Pavol Vrablec)	69
Zohor v 19. storočí (Pavol Vrablec)	79
Zohor v 20. storočí (Martin Macejka)	89
Richtári a starostovia Zohora (Martin Macejka)	145
Najstaršie správy o farnosti a kostole (Pavol Vrablec)	147
Život v obci (Oľga Drahošová)	151
Z duchovnej kultúry (Oľga Drahošová)	157
Ľudový odev (Oľga Drahošová)	175
Ľudová strava (Oľga Drahošová)	179
Ľudová architektúra a bývanie (Oľga Drahošová)	185
Kultúrne pamiatky (Oľga Drahošová)	191
Tradičné formy poľnohospodárstva (Oľga Drahošová)	195
Mlyny a mlynári v Zohore (Mária Zacharová)	201
Ako sa hovorí v Zohore (Andrej Závodný)	205
Slovníček niektorých zohorských nárečových výrazov (Oľga Drahošová)	213
Prílohy	
Zohorčania padlí v 1. svetovej vojne (Andrej Wsól)	219
Legionári zo Zohoru (Andrej Wsól)	221
Emigranti zo Zohoru do New Yorku (Andrej Wsól)	222

GEOGRAFIA

Obec Zohor sa nachádza na juhozápadnom Slovensku, asi 26 km severozápadne od Bratislavy, približne 5,5 km severo-východne od hraníc s Rakúskom. Administratívne patrí do okresu Malacky a do Bratislavského kraja. Hraničí s katastrálnymi územiaми obcí Láb na severe, Lozorno na východe, Stupava na juhu a Vysoká pri Morave na západe.

Katastrálne územie Zohora má rozlohu 21,11 km² a rozkladá sa na Borskej nížine, ktorá je súčasťou Záhorskej nížiny (jej väčšia časť) predstavujúcej subprovinciu Viedenskej kotliny, v oblasti styku Západných (resp. Malých) Karpát s Panónskou panvou, medzi jej štyrmi podcelkami – Podmalokarpatskou zníženinou (85,93 % z rozlohy katastrálneho územia), Novoveskou plošinou (5,85 %), Záhorskými pláňavami (4,86 %) a Dolnomoravskou a Myjavskou nivou (3,36 %). Borská nížina má charakter koridoru spájajúceho Západné Karpaty s Hundsheimskými vrchmi a niekoľko desiatok km vzdialenými výbežkami Álp ležiacimi v Rakúsku.

Územie je rovinaté, miestami s neotektonickými panvovými depresiami. Až 99,98 % územia má sklon 0–2°. Smerom na západ sa k Malým Karpatom pozvoľne dvíha nížinná pahorkatina s maximálnym sklonom do 5°. Okrem konkávných foriem sa tu vyskytujú aj konvexné formy majúce charakter chrbátikov a hrebienkov. Nadmorská výška celého územia je od 138 do 167 m n. m., pričom intravilán obce leží medzi 140–151 m n. m.

Z pohľadu orientácie georeliéfu voči svetovým stranám je 52,87 % územia naklonených na juh až západ, 31,54 % na západ až sever, 7,87 % na sever až východ a 7,71 % na východ až juh.

Geologická stavba okolia obce Zohor sa vyznačuje jednoduchosťou. Základnú geochemickú horninu tvoria ílovce. Na sverovýchode sú nevápnité viate (eolické) piesky, v južnom cípe do územia zasahujú aj piesky a piesčité štrky spodných terás. Pozdĺž vodných tokov sa nachádzajú údolné riečne náplavy v podobe piesčito-hlinitých sedimentov inundačných území a hlinité, ílovité,

piesčito-hlinité a hlinito-štrkovité sedimenty nív. V severnej a západnej časti sú prítomné štrky a piesčité štrky.

Pôdy su prevažne piesčité, menej hlinito–piesčité. Najrozšírenejšie sú kultizemné čiernice a gleje prevažne z ľahkých nekarbonátových (nevápnitých) aluviálnych sedimentov. Plošne menej sú zastúpené regozeme a kambizeme, sprievodné podzoly, lokálne v depresiách gleje zo silikátových viatych pieskov. Genetické vlastnosti pôd sú ovplyvnené teplou klímou, nevápnitými horninami a antropickou činnosťou, pričom vznik aluviálnych usadenín nívneho reliéfu, nívných a lužných pôd, na ktoré sa viaže príslušná vegetácia, podmienila svojimi záplavami rieka Morava.

Klíma je teplá, mierne suchá s miernymi zimami a s priemernou ročnou teplotou 8,65 až 8,87 °C. Množstvo zrážok je dané náveternou polohou voči prevládajúcim severozápadným vlhonosným vetrom, ako aj zrážkovým tieňom Malých Karpát. Zrážkový gradient je v smere severozápad – juhovýchod od 552 do 595 mm za rok (t. j. asi 55–59 cm zrážkovej vody na štvorcový meter).

Hydrologické pomery sú vo významnej miere určované množstvom zrážok, výparom, vsakovaním a odtokom. Katastrálne územie Zohora patrí do povodia rieky Moravy, ktorá tečie asi 2,3 km od jeho západnej hranice. Osou územia preteká vodný tok Malina prameniáci v Malých Karpatoch, ktorý na územie Zohora vstupuje na severe (západne od lokality Veľké diely), tečie priamo na juh v dĺžke asi 5 km a za hranicami katastrálneho územia Zohora (pri Devínskom jazere) sa vlieva do Moravy. Po ceste zohorským chotárom priberá na severe ľavostranný prítok Suchý potok prameniáci v Malých Karpatoch na juhovýchodnom svahu Korenca a na juhu ľavostranný prítok Zohorský potok a potok Rakytov. Západne od Maliny a paralelne s ňou tečie v dĺžke asi 7 km Zohorský kanál vytekajúci z Malokarpatského kanála neďaleko Malých Levár a prichádzajúci na územie Zohora zo severu (v blízkosti Lábskeho jazera). Do Zohorského kanála sa vlieva jeho ľavostranný prítok

Močiarka prameniaca južne od Lábu nad severnou hranicou katastra obce. Zohorský kanál sa v časti Lósy stáča na východ a pri južných hraniciach katastrálneho územia Zohora sa vlieva do Maliny.

Geografická poloha Zohora determinovala fyzicko-geografické pomery, čo sa odrazilo vo výskyte teplomilnejších rastlín a živočíchov (pozri časť Rastlinstvo a živočíšstvo). V rámci ochrany prírody a krajiny patria časti katastrálneho územia Zohora do Chránenej krajinej oblasti Záhorie a Chráneného vtáčieho územia Záhorské Pomoravie. Západná časť katastrálneho územia Zohora patrí do Chránenej krajinej oblasti Záhorie a zaberá 17,23 % jeho rozlohy (z celkovej plochy Chránenej krajinej oblasti Záhorie sa v Zohore nachádza len 2,21 %). Hranica Chráneného vtáčieho územia Záhorské Pomoravie je ohr-

ničená ľavým brehom toku Malina smerujúcim na juh katastrálneho územia, pričom sa dotýka juhozápadného výbežku intravilánu obce. Územie Ondriašov potok patriace do Chránenej krajinej oblasti Záhorie a kopírujúce severnú hranicu katastra bolo zaradené do sústavy chránených území európskeho významu Natura 2000; predmetom ochrany sú biotopy lužných vrbovo-topoľových a jelšových lesov, nížinných až horských vodných tokov s vegetáciou zväzu (súboru vodných rastlín) *Ranunculion fluitantis* a *Callitricho-Batrachion*, lužných dubovo-brestovo-jaseňových lesov okolo nížinných riek a druhy lopatka dúhová (*Rhodeus sericeus amarus*), klinovka hadia (*Ophiogomphus cecilia*), bobor vodný (*Castor fiber*) a pásikavec (*Cordulegaster*). Z jeho celkovej výmery leží 31,61 % v katastri obce Zohor.